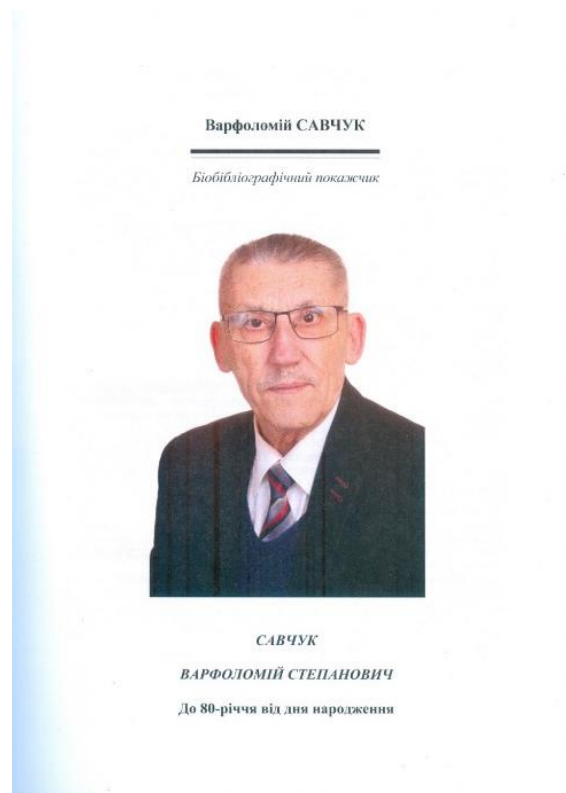
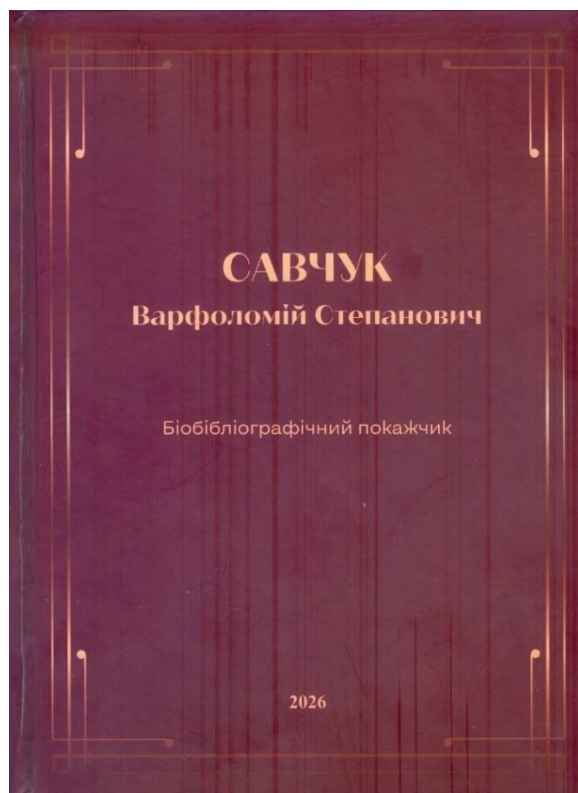

ПЕРСОНАЛЬНА БІБЛОГРАФІЯ ІСТОРИКІВ НАУКИ І ТЕХНІКИ**Рецензія на книгу:**

САВЧУК Варфоломій Степанович: Біобібліографічний покажчик (до 80-річчя від дня народження) / Укладачі: Т. О. Кисільова, Н. М. Кушлакова; вступна стаття О. Я. Пилипчук: Дніпро: Ліра 2026. 186 с.

Сьогодні створення біобібліографічної продукції займає чільне місце в діяльності низки бібліографічних центрів. Такий вид продукції, являючись здобутком національної бібліографії та складовою загального національного бібліографічного ресурсу, в останні роки набуває все більшої популярності. Відмічаємо стрімке зростання випуску персональних бібліографічних покажчиків, через які популяризується діяльність та досягнення українських фахівців у різних галузях науки, літератури, освіти, виробництва, культури, громадської діяльності [напр., 2]. Крім того, такі видання, які часто готуються

до особистих ювілеїв, формують імідж установ та організацій, в яких трудилися або працюють нині відомі особистості.

Персональні покажчики відображають поточну й ретроспективну біобібліографічну інформацію для висвітлення здобутків «головного героя», поєднуючи біографічні відомості про автора та присвячену йому літературу. Як відзначають О. Веремчук і О. Матвійчук, персональні бібліографічні покажчики є важливим документальним достовірним джерелом для історико-біографічних досліджень та засобом для задоволення інформаційних потреб різних груп користувачів [1, с. 91]. Основний масив персональних бібліографічних покажчиків – науково-допоміжні. Їхнє завдання, за визначенням О. Яценко та Н. Любовець, – зафіксувати, за допомогою бібліографічних даних, інформацію про весь масив праць (документів), що створила особа, якій присвячено покажчик, зберегти її у часі й передати наступним поколінням. Науково-допоміжні покажчики вирізняються винятковою повнотою (відображають бібліографічні дані з максимальною повнотою) та розгорнутим довідковим апаратом. Включені до їх структури допоміжні покажчики (іменний, предметний, географічний та ін.) забезпечують швидкий пошук необхідної інформації в основному тексті видання [3, с. 31].

Серед різноманіття біобібліографічних покажчиків виділяємо **персональну бібліографію вчених**, укладанням і виданням якої займається низка бібліотек, закладів вищої освіти, а також окремі науковці чи дослідники.

Одним із таких є біобібліографічний покажчик, виданий у 2026 р. до 80-річчя від дня народження провідного вченого в галузі історії науки, техніки й освіти, фізика, біофізика, доктора історичних наук, професора, заслуженого професора Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, заслуженого працівника освіти України, дійсного члена Наукового товариства імені Шевченка, академіка Академії наук вищої освіти України –

Савчука Варфоломія Степановича. Вихід у світ такого покажчика є значимою подією не лише для ювіляра та його близького оточення, а загалом для наукової, освітньої та культурної спільноти, зважаючи на значний внесок вченого у різні галузі науки. Варто відзначити, що дотепер не існувало повного систематизованого реєстру наукових і творчих здобутків професора В. С. Савчука. Представлене видання фахово й усебічно заповнило цю лакуну.

Рецензований покажчик має чітку та логічну структуру, що відповідає сучасним вимогам бібліографознавства. Він складається з наступних блоків:

I. Основні дати життя і діяльності Варфоломія Степановича Савчука (с. 5-11), де у хронологічній послідовності викладено найбільш важливі події професійної й особистої біографії ювіляра.

II. Ескіз життєвого і наукового простору вченого і педагога (с. 12-47), що являє собою ґрунтовний критико-аналітичний симбіоз біографічних відомостей про Варфоломія Степановича, оцінку його наукового доробку, найвагоміших здобутків на науковій та освітянській нивах, визначення місця серед істориків науки і техніки (за авторства професора О. Я. Пилипчука). Цей блок насичений цікавими світлинами, у яких оживають розповіді про ювіляра, наповнюючись світлом, теплом, посмішками людей, на них зображених. Коло однодумців, колег, учнів та послідовників... Справжня творча лабораторія вченого, сповнена численними злетами, тріумфами, перемогами, натхненням...

III. Хронологічний покажчик праць (с. 48-96), в якому представлено більше 630 бібліографічних описів одноосібних та виконаних у співавторстві праць вченого за 1970-2025 рр., опублікованих у вітчизняних та зарубіжних виданнях, або таких, що вийшли окремими виданнями.

IV. Алфавітний покажчик праць (с. 97-144).

V. Предметно-тематичний покажчик праць (с. 145-188), у якому упорядники виокремили наступні напрями наукових зацікавлень В. С. Савчука:

біофізика та біокібернетика; металофізика; методи досліджень; біогеотехнології; загальні питання історико-наукових досліджень; історія фізико-математичних наук; історія авіації та ракетно-космічної техніки; історія громадсько-наукових об'єднань; природознавчі дослідження в Україні (включаючи історію аграрної науки); історія медицини; вища (університетська) освіта: історія і сьогодення; особистості в історії науки, техніки й освіти України; педагогіка, соціологія; викладання фізики, історії фізико-математичних наук, історії науки і техніки у вищих навчальних закладах; методичне забезпечення навчального процесу; рецензії, огляди, повідомлення; публікації до ювілеїв; спогади, інтерв'ю.

VI. Підготовка кадрів вищої кваліфікації (с. 189-190) – містить інформацію про дисертаційні роботи, виконані під керівництвом професора В. С. Савчука.

VII. Опонування дисертаційних праць (с. 191-194).

VIII. Наукове редагування (с. 195-196).

IX. Співавтори та співукладачі (с. 197-198).

X. Інформаційні матеріали про життя і діяльність В. С. Савчука (с. 199-202).

Зокрема, виходячи із запропонованої О. Яценко та Н. Любовець класифікації сучасних персональних посібників, яка включає 5 категорій залежно від структури (1) біографічний матеріал + бібліографія творів + список літератури про особу + додаткові матеріали; 2) біографічний матеріал + бібліографія творів + список літератури про особу; 3) біографічний матеріал + бібліографія творів особи; 4) бібліографія творів + список літератури про особу; 5) біографічний матеріал + список літератури про особу; 6) бібліографія творів особи [3, с. 26]) відносимо рецензований покажчик до II категорії – найбільш поширеного сьогодні «класичного» варіанту. Такі покажчики, як правило, укладаються до ювілеїв осіб і мають усталену структуру. Біографічна частина містить вступну статтю (біографічний нарис), що знайомить із внеском ученого у ту чи іншу галузь, дає оцінку його діяльності, підкріплена основними датами життя персони. Бібліографічна частина складається з переліку праць особи (укладені за хронологією та/або за тематичним принципом) та списку літератури про неї. Хронологічний спосіб представлення матеріалу дає можливість досліднику оцінити розвиток поглядів ученого, прослідкувати динаміку його наукових зацікавлень. Розташування матеріалу за тематичним принципом застосовується, коли діяльність ученого є різноманітною і цінною для багатьох галузей, що, зокрема, проілюстровано і в рецензованому біобібліографічному покажчику.

Загалом, даний персональний покажчик проф. В. С. Савчука характеризується ретельністю та професійним підходом до його підготовки.

До безперечних переваг відносимо: гарно виписаний науковий апарат – наявність не лише хронологічного, алфавітного та предметно-тематичного покажчика праць, а й перелік співавторів та співукладачів ювіляра, що суттєво полегшує пошук інформації. Варто відзначити повноту охоплення праць вченого: зокрема, укладачам вдалося зібрати не лише основні монографії та статті, а й маловідомі дописи у періодиці, тези конференцій, матеріали в інтернет-виданнях, рецензії, огляди, повідомлення тощо. Бібліографічні описи виконані згідно з чинними ДСТУ. Запропонована у покажчику рубрикація праць професора В. С. Савчука за предметно-тематичним принципом видається доцільною для пошуку потрібної інформації, відображаючи його широкий дослідницький кругозір та внесок у розвиток історії науки і техніки. Покажчик укладено на основі об'єктивних бібліографічних даних та особистого архіву ювіляра.

Варто відзначити, що укладання біобібліографії – це, насправді, трудомістка науково-практична діяльність, яка потребує не лише виняткової працелюбності, а й загалом неабиякої ерудованості, обізнаності в різних галузях знань. Укладачі окремих біобібліографічних покажчиків про вчених інколи вводять рубрику «Неопубліковані праці», в якій подають описи відгуків на дисертації та автореферати, опонентських відзивів, відзивів наукового керівника, публічних виступів, які додатково засвідчують наукову й громадську активність діяча. Вони являють собою цікавий жанр наукового стилю вченого, адже, фактично, є своєрідними «мікростудіями» з того іншого питання і заслуговують на оприлюднення. Виходячи з цього, можемо рекомендувати у подібних покажчиках додавати бібліографічні описи зазначених видів документів. Окрім того, короткі анотації, які варто було б упорядникам розмістити до найважливіших праць проф. В. С. Савчука, додатково б

засвідчили вагомий і оригінальний внесок вченого у розроблення ключових наукових тем.

Загалом, науковий доробок проф. В. С. Савчука як знаного історика науки і техніки, авторитетного дослідника історії фізико-математичних наук, історії авіації та ракетно-космічної техніки, біогеотехнологій, історії медицини та природознавчих досліджень, історії громадсько-наукових об'єднань України тощо, що представлений у рецензованому біобібліографічному покажчику, вартує найвищого поцінування.

Покажчик має хорошу якість поліграфічного оформлення. Він повною мірою задовольнить потреби читачів, які зацікавлені у більш детальному вивченні життя і наукової творчості проф. В. С. Савчука та його наукової школи. Покажчик є прикладом дотримання належної бібліографічної культури, засвідчує копітку пошукову роботу укладачів.

Видання розраховане на широке коло читачів, стане корисним не лише історикам науки і техніки, а й бібліографам, науковим і науково-педагогічним працівникам у галузях історичних та природничих наук, аспірантам, студентам і всім, кого цікавлять відомі персоналії системи вищої освіти України та їхній науковий доробок. Книга поповнить фонди провідних наукових і краєзнавчих бібліотек України, стане в нагоді під час організації книжкових виставок, при укладанні низки біографічних словників та довідників про вчених України.

Список використаних джерел та літератури

1. Веремчук О., Матвійчук О. Персональні бібліографічні покажчики як достовірне джерело історико-біографічних досліджень. *Науково-педагогічні студії*. 2024. Вип. 4 (4). С. 90-101. DOI: <https://doi.org/10.32405/2663-5739-2020-4-90-101>.

2. Нижник С. Персональні покажчики в системі аграрної бібліографії (на прикладі Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки Національної академії аграрних наук України). *Історія науки і біографістика*. 2022. № 3. С. 323-335. DOI: <https://doi.org/10.31073/istnauka202203-17>.

3. Яценко О. М., Любовець Н. І. Українські персональні бібліографічні покажчики (1856–2013) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського; редкол. В. І. Попик (голова) [та ін.]. Київ, 2015. 469 с. (Сер. «Джерела укр. біографістики; вип. 3).

Інна Демуз

доктор історичних наук, професор, завідувач відділу
науково-методичної роботи і реферування
Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН
(м. Київ, Україна)